Nordisk Ministerråd

Nordisk Arbejds-papir

Ældre mennesker og klimaet – Gavn for begge

Opsummering af allerede eksisterende aktiviteter og netværk i de nordiske lande

Ingibjörg Ólöf Benediktsdóttir
Stefán Gíslason

Dette arbejdspapir er finansieret af Nordisk Ministerråd. Indholdet afspejler ikke nødvendigvis holdninger, meninger eller anbefalinger fra Nordisk Ministerråd.

NA2023:902
ISSN 2311-0562
http://dx.doi.org/10.6027/NA2023-902

Nordisk Ministerråd
Nordens Hus
Ved Stranden 18
1061 København K
www.norden.org

Ældre mennesker og klimaet – Gavn for begge

Opsummering af allerede eksisterende aktiviteter og netværk i de nordiske lande

Environice

For Nordisk Ministerråd

Juni 2023

Indholdsoversigt

Forord 4
Opsummering 5
Summary 6
1 Indgang 7
1.1 Metoder 8
2 Ældre og klimaspørgsmål i de nordiske lande 9
2.1 Island 9
2.1.1 Den tredje alders universitet (U3A) 9
2.1.2 Landssamband eldri borgara 9
2.1.3 Vinir íslenskrar náttúru 10
2.2 Norge 10
2.2.1 Besteforeldrenes klimaaksjon (BKA) 10
2.2.2 Norges naturvernforbund 11
2.3 Sverige 11
2.3.1 Grandparents for Future 11
2.3.2 Grandmas for Future 11
2.3.3 Gretas Gamlingar 12
2.3.4 Grand Panthers 12
2.4 Danmark 12
2.4.1 Bedsteforældrenes Klimaaktion 12
2.4.2 Sammen om verdensmål 12
2.5 Grønland 13
2.6 Færøerne 13
2.7 Finland 13
2.7.1 Aktivistimummot 13
2.7.2 Ilmastoisovanhemmat 14
2.8 Ålandsøerne 14
3 Det europæiske netværk 15
4 Konklusion 16
Referencer 17

Forord

Island har formandsposten for Nordisk Ministerråd 2023, og i anledning af det igangsatte Miljø-, Energi- og Klimaministeriet et nordisk projekt med det overordnede mål at kortlægge og styrke ældres arbejde i de nordiske lande i klimaspørgsmål. Ideen var bl.a. baseret på i viden om, at grupper af ældre i Sverige havde været aktive på området og troen på, at denne aktivitet kunne styrkes yderligere ved at forbinde flere grupper i alle de nordiske lande, inkl. i Island.

I de senere år har andelen af ældre i befolkningen i de nordiske lande været stigende, sammen med den stigende gennemsnitsalder og relativt lave fødselstal. Folk i pensionsalderen har en tendens til at have mere fritid og har det bedre økonomisk end yngre. Derudover har ældre nu generelt et bedre helbred, end deres jævnaldrende var for et par årtier siden, og disse mennesker har også en masse erfaring og viden, som utvivlsomt kan bruges i klimadebatten. Ældres aktive deltagelse i arbejde af denne art tjener til at berige deres eget liv og samtidig forbedre levevilkårene for fremtidige generationer. Erfaringen og viden er ressourcer, som samfundene mister hvis det ikke bliver brugt.

Ministeriet for miljø, energi og klima er klimaministeriet i Island. Men Social- og arbejdsministeriet beskæftiger sig med ældrespørgsmål, så det blev besluttet, at ministerierne skulle arbejde sammen om projektet. Størstedelen af midlerne kommer fra Nordisk Ministerråd i forbindelse med Islands formandskabsprogram.

Det pågældende projekt er det første nordiske projekt på dette område. Projektet bidrager til Nordisk Ministerråds vision for år 2030, især om at følge op på en strategi for et grønt Norden og et socialt bæredygtigt Norden. Samtidig bidrager projektet til, at de nordiske lande nærmer sig de tolv hovedmål, som Nordisk Ministerråd har sat for perioden 2021-2024.

Projektet afsluttes i 2023 og er opdelt i tre dele. For det første vil der være en opsummering over ældres parter, samarbejde og projekter i de nordiske lande inden for klimaspørgsmål, for det andet afholdes et seminar om ældre og klimaspørgsmål, og for det tredje grundlæggende information, en opsummering. fra seminaret og anbefalinger til regeringerne i de nordiske lande vil blive offentliggjort i den endelige rapport. Opsummeringen, der vises her, indeholder resultaterne af den første del af projektet.

Umhverfisráðgjöf Íslands ehf. (Environice) fik til opgave at varetage gennemførelsen af projektet under ledelse af Miljø-, Energi- og Klimaministeriet og i samarbejde med Social- og arbejdsministeriet samt andre parter. Projektet afsluttes i begyndelsen af vinteren 2023.

Hvanneyri i juni 2023

Stefán Gíslason, leder af Environice

Opsummering

Dette dokument indeholder resultaterne fra den første af tre dele fra det nordiske projekt *Ældre og klima - til gavn for begge*, som udføres af Environice for Miljø-, Energi- og Klimaministeriet i samarbejde med Social- og arbejdsmarkedsministeriet. Projektet er en del af Islands formandskabsprogram for Nordisk Ministerråd og er finansieret af Ministerrådet.

I Norge, Sverige, Danmark og Finland findes der aktive organisationer af ældre, en eller flere i hvert land, som dedikerer sig til kampen mod klimaforandringerne. Der er ikke sådanne organisationer aktive i Island, men inden for U3A i Island (Den tredje alders universitet) blev der for nylig etableret en særlig miljøgruppe, der beskæftiger sig med klima og andre miljøspørgsmål. På nuværende tidspunkt kendes ingen organisationer af denne type i de nordiske selvstyrende regioner (på Færøerne, Grønland og Ålandsøerne). Ikke desto mindre kan det godt være, at en sådan aktivitet foregår i disse områder.

Det er interessant at se forskellen på ældreorganisationernes fokus i de nordiske lande, men landenes forskellige måder, størrelse og placering har formodentlig stor indflydelse på, hvilke emner der anses for de vigtigste i det enkelte land. Der er også stor forskel på størrelsen af grupper og organisationer, men denne forskel er uafhængig af befolkningen i det pågældende land. I Sverige kan man for eksempel finde flere små grupper end i Norge, hvor en stor organisation er i front.

Flere af de førnævnte organisationer i de nordiske lande er medlem af det europæiske samarbejdsnetværk for ældre i klimaspørgsmål. Det samarbejde ser ud til at vokse, der arbejdes på at forberede en fælles konference i Strasbourg, og samarbejdsnetværkets hjemmeside vil formentlig være oppe at køre inden udgangen af 2023.

Den næste del af det pågældende projekt består i at arrangere et seminar i Reykjavík den 27.-28. september 2023. Repræsentanter for alle de foreninger og grupper, der er omtalt i denne opsummering, vil blive inviteret dertil. Seminaret skal være en platform for at dele ældres erfaringer i klimaspørgsmål, hvor folk kan dele og samle nyttige informationer og erfaringer fra andre, som så kan bruges i deres arbejde i landet, når de kommer hjem. Samtidig er det håbet, at den inspiration, som seminardeltagerne får fra deres jævnaldrende fra nabolandene, vil tilskynde til mulig oprettelse af grupper eller foreninger i lande og regioner, hvor sådanne grupper ikke er aktive.

Resultaterne fra seminaret vil blive brugt til at fremlægge anbefalinger til regeringerne i de nordiske lande om, hvorfor og hvordan de bør støtte frivillige grupper af ældre inden for klimaområdet, og hvordan man kan styrke og fastholde det nordiske samarbejde i disse spørgsmål. Disse anbefalinger vil indgå i projektets slutrapport, som udgives af Nordisk Ministerråd inden udgangen af 2023.

Summary

This document contains the results of the first phase of three in the Nordic project *Seniors and Climate Issues – For the Benefit of Both*, which is carried out by Environice for the Ministry of the Environment, Energy and Climate in cooperation at the Ministry of Social Affairs and Labour Market. The project is part of Iceland's chairmanship programme for the Nordic Council of Ministers and is financed by the Council of Ministers.

In Norway, Sweden, Denmark, and Finland, there are active organisations of older people, one or more in each country, that dedicate themselves to the fight against climate change. There are no such organisations active in Iceland, but a special environmental group was recently established within U3A in Iceland (University of the Third Age) that deals with climate and other environmental issues. At this stage, no organisations of this kind are known in the Nordic autonomous regions (Faroe Islands, Greenland and Åland.) Nevertheless, it may well be that some such activity exists in these areas.

It is interesting to note the difference in the focus of seniors' organisations in the Nordic countries, but the different environs, size, and location of the countries presumably have a great influence on which issues are considered the most important in each country. There is also a significant difference in the size of groups and organisations, but this difference seems largely independent of the population of the country in question. In Sweden, for example, there are more small groups than in Norway, where large organisations are at the forefront.

Several of the aforementioned organisations in the Nordic countries are members of the European seniors' cooperation network for climate issues. That cooperation seems to be growing; preparations are being made for a joint conference in Strasbourg, and the cooperation network's website should be up and running by the end of 2023.

The next phase of the project in question consists of organising a seminar in Reykjavík on the 27th-28th of September 2023. Representatives of all the organisation and groups discussed in this summary will be invited to the seminar. The seminar is intended to be a platform for sharing the experiences of seniors regarding climate issues, where people can share and gather useful information and experience with others, which can then be used in their domestic work when they return home. Furthermore, the hope is that the inspiration that the seminar participants receive from their peers from the neighbouring countries will encourage the possible creation of groups or organisations in countries and regions where no such groups are active.

The conclusions of the seminar will be used to present recommendations to the authorities in the Nordic countries about why and how they should support volunteer groups of seniors in the field of climate issues and how to promote and maintain Nordic cooperation in this field. These recommendations will be part of the project's final report which will be published by the Nordic Council of Ministers before the end of 2023.

1 Indgang

Flere generationer nærmer sig nu pensionsalderen og vil sandsynligvis ændre hvordan denne ser ud. Disse gruppers forventede levealder er højere end de tidligere generationers, uddannelsesniveauet er højere, og helbredet vil formodentlig være bedre end hos tidligere generationer. Disse gruppers behov for aktivitet og vellykket ælden vil være anderledes end tidligere, og ikke mindst evnen til at bruge nye teknologier i kommunikationen vil være meget vigtigere end før.[1]

En stor del af de frivillige er personer i pensionsalderen, da indivder i denne alder gerne har mere fritid og er bedre økonomisk stillet end yngre gererationer. I de sidste par årtier er antallet af ældre frivillige steget markant på grund af de ældre generationers øgede levetid og forbedrede helbred. De seneste tal fra Vive[2], et velfærdsforsknings- og analysecenter i Danmark, viser, at 28 % flere 67-årige og 43 % flere 77-årige laver frivilligt arbejde i dag end for 20 år siden. En stor del af disse frivillige er velstillede mennesker med en lang uddannelse bag sig og ved et relativt godt helbred. Mennesker over 65 år er generelt meget sundere, mere ressourcestærke og mere aktive nu, end deres jævnaldrende var for 20 år siden, især i de første år efter de forlader arbejdsmarkedet. Samtidig har samfundets forestillinger om alderdom ændret sig. Tanken om, at du skal gøre godt, ikke kun for dig selv og din familie, men også for samfundet, har vokset siden 1990'erne. Det afspejler sig i det frivillige arbejde, som de ældre dyrker mere og mere.

Frivillige beskæftiger sig med forskellige projekter, men i de senere år er flere og flere sådanne grupper blevet involveret i diskussioner om klimaspørgsmål. Dette arbejde er til en vis grad inspireret af den svenske aktivist Greta Thunberg, men det der primært driver folk til at deltage i projekter på området er de stadigt forringede fremtidsudsigter set i lyset af hvor langsomt det er gået med at reducere udledningen af drivhusgasser fra menneskelige aktiviteter på jorden. Klimaaktivister er i alle aldre, men i de seneste år er ældre blevet stadig mere fremtrædende på dette felt, ikke mindst i de nordiske lande og andre vesteuropæiske lande.

Med den beskrevede udvikling taget i betragtning, besluttede den islandske regering at gøre ældres arbejde med klimaspørgsmål til et særligt fokusprojekt under Islands formandskab i det Nordisk Ministerråd i 2023. Projektets titel er "Äldre folk och klimat - Nytta för båda två" (Ældre mennesker og klima - Til gavn for begge), som på den ene side henviser til de store menneskelige ressourcer og den omfattende viden der bor hos friske mennesker i pensionsalderen, og på den anden side til den gavn som disse mennesker kan gøre i klimadebatten – til gavn for fremtidige generationer.

Som nævnt ovenfor er det pågældende projekt en del af Islands formandskabsplan for Nordisk Ministerråd, og er derfor i vid udstrækning finansieret af Ministerrådet. Ministeriet for Miljø, Energi og Klima leder projektet på Islands vegne i samarbejde med Social- og arbejdsmarkedetsministeriet. Den tredje alders universitet (U3A) blev konsulteret i forberedelsen af projektet, og konsulentvirksomheden Environice (Umhverfisráðgjöf Íslands ehf.) blev ansat til at lede projektet og føre tilsyn med implementeringen af dets individuelle aspekter.

Ifølge projektbeskrivelsen har projektet til formål at styrke samarbejdet mellem grupper af ældre i de nordiske lande på klimaområdet. Projektet dækker alle lande og regioner, der er medlemmer af Nordisk Ministerråd dvs. de fem nordiske lande (Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige) og de tre selvstyrende regioner (Åland, Færøerne og Grønland). Målet med projektet er at involvere flere ældre i klimaspørgsmål ved at skabe en

[1] Háskóli þriðja æviskeiðsins (U3A) (s.d.).
[2] De Frivilliges Hus (2022).

nordisk platform for udveksling af ideer, netværk, inspiration og gode forbilleder, og samtidig fremme deltagernes varige fysiske og mentale sundhed.

Projektet er opdelt i tre trin eller opgaver:

1. Udarbejde en opsummering over parter, samarbejde og projekter for ældre i de nordiske lande på klimaområdet.

2. Forberede, indkalde til og lede et seminar om ældre og klimaspørgsmålet.

3. Udarbejde en rapport med basisinformation, et resumé fra seminaret og anbefalinger til regeringerne i de nordiske lande om, hvad de kan gøre for at støtte ældres arbejde på klimaområdet.

Den korte rapport, der fremkommer her, indeholder resultaterne fra den første del af projektet, dvs. en opsummering over parter, samarbejde og projekter for ældre i Norden indenfor klimaområdet. Rapporten er egentlig et arbejdsdokument, som hovedsageligt er tænkt til brug som grunddata i anden del af projektet, dvs. til seminaret der afholdes i efteråret 2023. De oplysninger, der fremkommer i denne rapport, vil også blive offentliggjort, og eventuelt opdateret i projektets slutrapport (opgave 3), sammen med et sammendrag fra seminaret og anbefalinger til regeringerne i de nordiske lande om, hvad de kan gøre for at støtte de ældres arbejde på klimaområdet.

1.1 Metoder

Ved udarbejdelsen af denne opsummering blev primært resultater fra Google-søgemaskinen brugt. Der blev brugt flere forskellige søgeordskombinationer (på det tilsvarende sprog) for hvert land for at få flest mulige søgeresultater. Disse søgeord var "ældre, klima", "ældre, miljø", "ældre borgere, klima", "ældre borgere, miljø", "ældre, klima, frivilligt arbejde", "ældre, miljø, frivilligt arbejde", "bedstemor, bedstefar, klima".

Foruden Google blev der søgt hjælp hos en repræsentant for Nordisk Ministerråds officielle komité for miljø og klima (ÄK-MK), og der blev taget direkte kontakt til en del personer i netværket med forbindelse til projekt. Det er rapportforfatternes håb, at denne søgning har givet et godt overblik over de formelle og uformelle grupper af ældre i de nordiske lande, som har taget klimaspørgsmålet til sig.

2 Ældre og klimaspørgsmål i de nordiske lande

Dette kapitel indeholder en opsummering over hovedgrupperne af ældre i de nordiske lande, både formelle og uformelle, som har taget klimaspørgsmål til sig.

2.1 Island

Der bor omkring 388.000 mennesker i Island. Heraf er 15,3 % over 65 år ifølge tal fra år 2022.[3] Denne gruppe bliver gradvist mere fremtrædende i klimadebatten. I Gallups miljøundersøgelse i 2022 blev deltagerne spurgt, om de var meget, lidt, lidt eller ikke bekymrede over den globale opvarmning.[4] Omkring 73 % af de adspurgte på 67 år og derover sagde, at de var meget eller lidt bekymrede, og 47 % sagde, at de var bekymrede for de konsekvenser, som klimaændringerne kunne have for dem og deres familier. Til sammenligning svarede 79 % af de adspurgte i aldersgruppen 30-44, at de var meget eller i nogen grad bekymrede over den globale opvarmning, og 62 % i den aldersgruppe svarede, at de var meget bekymrede over de konsekvenser, som klimaændringer kunne have for dem og deres familier. Så sagde 56 % af personer på 67 år eller ældre, at de gerne ville ændre deres adfærd meget eller ret meget for at reducere deres påvirkning af miljøet og klimaet. Disse resultater viser, at en stor del af de ældre i Island er opmærksomme på klimaforandringerne og tænker over de effekter, de selv kan have, og hvordan fremtiden ser ud for deres familier.

2.1.1 Den tredje alders universitet (U3A)

U3A i Island er en uafhængig organisation, der kan spores tilbage til forberedelsen og deltagelsen af Ingibjörg Rannveig Guðlaugsdóttir i World U3A internationale konference i Chitrakoot, Indien i 2010.[5] Organisationen i Island (U3A Reykjavík) blev grundlagt i 2012 og i dag har den omkring 900 medlemmer. Organisationen har i overensstemmelse med sine vedtægter til hensigt at fremme medlemmers adgang til en bred vifte af udervisning uden formel skolegang. Organisationen ønsker også at fremme aktivitet og øget bevidsthed blandt medlemmer og samfund om vigtigheden af den tredje livsfase, de muligheder den rummer og de menneskelige ressourcer der lever i den. Undervisningen er for det meste baseret på peer-undervisning, hvor medlemmer af organisationen deler viden, erfaring og kompetencer. Organisationen har til hensigt at nå sit formål, ved bl.a. at organisere og tilrettelægge foredrag, ture og besøg, og ved at fremme kontakter til andre i og uden for U3A-bevægelsen overalt i verden.

En særlig miljøgruppe blev etableret i U3A Reykjavík i efteråret 2022 og har holdt en del møder siden da. Miljøgruppen har en aktiv Facebook-side og har indtil videre afholdt to seminarer. Den ene af dem handlede om Islands natur og dens beskyttelse i tider med klimaændringer, og den anden om biodiversitet og bæredygtighed. Miljøgruppens mål er at oplyse og informere om ting der truer Islands natur, både landets biosfære, ferskvandsbiosfæren, havets biosfære og geologiske monumenter, samt at gøre opmærksom på måder at beskytte miljøet og naturen og at iværksætte tiltag, der forbedrer miljøet og bekæmper klimaforandringerne. Medlemmerne opfordres også til at tage klimasagen i egen hånd, og gruppen udgiver opmuntrende ord og forslag til en miljøvenlig livsstil.

U3A har ikke rettet sig specifikt mod klimaspørgsmål, men som det ses ovenfor er klimaspørgsmål på forskellig vis flettet ind i emnerne i organisationens miljøgruppe

2.1.2 Landssamband eldri borgara

Landssamband eldri borgara, eller Pensionisternes landsforening, er en uafhængig paraplyorganisation, som 55 af foreningerne af pensionister i Island, med sammenlagt omkring 30.000 medlemmer, tilhører. Foreningen fremmer samarbejdet mellem pensionistforeninger og at sådanne foreninger er aktive i alle landets

[3] Knoema (2022c).

[4] GALLUP (2022).

[5] Háskóli þriðja æviskeiðsins (Félagið og sagan) (s.d.).

kommuner.[6] Landsforeningen er ikke specifikt gået ind i klimasager, men deltog i et miljøprojekt i 2019 med en bevilling fra Islands miljø- og naturresourceministerie. Projektet blev til tre korte reklamer der blev vist på tv, på hjemmesider og andre onlinemedier. Reklamerne opfordrede folk til at reducere brug af engangsplastikposer, til ikke at smide medicin i skraldet eller vasken og til at gå ud og samle affald. Under udarbejdelsen af dette blev der taget kontakt til en del pensionistforeninger rundt omkring Island for at høre, om klimasager havde været specifikt på deres dagsorden. Ingen af foreningerne som blev kontaktet sagde at de havde arbejdet med klima som et emne, med en enkelt undtagelse, som fortalte, at de havde fået flere foredragsholdere til at holde foredrag om klima- og miljøproblemer, og at den nye formand ville prioritere klima- og miljøsager højere.

2.1.3 Vinir íslenskrar náttúru

Vinir íslenskrar náttúru (Venner af islandsk natur) er non-profit organisation. [7]Organisationens kapital skaffes gennem bevillingsansøgninger og frivillige donationer fra enkeltpersoner eller virksomheder. VÍNs formål er at drøfte aktuelle naturbevaringsspørgsmål i Island med særligt fokus på skadevirkninger af invasive og fremmede arter, samt at formulere forslag til forbedringer. Organisationen holder møder, organiserer aktioner for naturbevarelse og formidler information til offentligheden i medierne og på sin hjemmeside (natturuvinir.is) om fremmede arters negative effekter på biosfæren og islandsk naturs udseende. Organisationen giver også anmeldelser af planer, bl.a. lovforslag og regeringsbestemmelser vedrørende naturbeskyttelse. Virksomheden fremmer korrekt og pålidelig levering af oplysninger om kulstofbinding og kulstofkreditter. Virksomheden lægger også vægt på, at der anvendes internationale certificeringssystemer i kulstofbinding med anerkendte krav og kriterier, der samtidig tager højde for islandske forhold. Organisationen hævder ikke kun at være for ældre mennesker, men mange af VÍNs stiftende medlemmer og artikelforfattere er tidligere universitetsuddannede personer, som nu er pensionerede.

2.2 Norge

Omkring 5,5 millioner mennesker bor i Norge, hvoraf 18,1 % er 65 år og derover ifølge tal fra 2021.[8] Nordmænd er i stigende grad bekymrede over klimaforandringerne ifølge en borgerundersøgelse for Universitetet i Bergen. Undersøgelsen er blevet gennemført regelmæssigt siden 2013, og for første gang i ti år er over 50 % af deltagerne på 63 år og derover "bekymrede" eller "meget bekymrede" over klimaforandringerne. Resultaterne af undersøgelsen viser, at bekymringen stiger mest blandt de over tres.[9]

2.2.1 Besteforeldrenes klimaaksjon (BKA)

Besteforeldrenes klimaaksjon er en meget aktiv og stor organisation, der havde 6.870 medlemmer i januar 2023.[10] Organisationen blev stiftet i 2006 og er siden da vokset år for år. Medlemmer betaler for at være med i organisationen, og medlemskontingenterne går til at betale personale til generel vedligeholdelse og tilrettelæggelse af undervisning og arrangementer.

Besteforeldrenes klimaaksjon har en meget klar strategi og ved at opkræve kontingent har organisationen mulighed for at sætte penge ind i markedsføring og de forskellige sager, de ønsker at støtte. Organisationen ønsker blandt andet at fremme en livsstil der fører til lavere udledninger. De ønsker at Norge garanterer, at befolkningen bliver en del af klimaløsningen (som anført i Paris-aftalens artikel 12), at brugen af fossile brændstoffer reduceres, og at al olie- og gasefterforskning og -produktion i Norge bliver stoppet. På foreningens hjemmeside kan bl.a. findes undervisning om miljø- og klimasager, information om undergrupper af organisationen fra rundt omkring i Norge og rapporter fra de årlige og nationale bestyrelsesmøder, der har været afholdt.

[6] Landssamband eldri borgara (2021).
[7] Vinir íslenskrar náttúru (2022).
[8] Trading Economics (2021).
[9] Besteforeldrenes klimaaksjon (2022).
[10] Besteforeldrenes klimaaksjon (2023).

Besteforeldrenes klimaaksjon er en del af et europæisk netværk af ældre involveret i klimaspørgsmål (se senere).

2.2.2 Norges naturvernforbund

Ved udarbejdelsen af denne opsummering blev forfatterne informeret om at Norges naturvernforbund (Norges naturbeskyttelsesorganisation) har en særlig gruppe for ældre, der er interesserede i klimaspørgsmål.[11] Den norske naturbeskyttelsesforenings seniorrådgiver informerede forfatterne af denne opsummering, at de har en ungdomsorganisation dedikeret til deres yngre medlemmer, men der er ikke noget specifikt job for de ældste medlemmer af organisationen. På trods af det er mange af naturvernforbundets mest aktive medlemmer ældre, og det forklarer foreningens rådgiver med den generations øgede fritid. Foreningens hovedfokus har været at øge aktiviteten blandt de yngre voksne medlemmer.

2.3 Sverige

Der bor omkring 10,2 millioner mennesker i Sverige, hvoraf 20,2% er 65 år og derover ifølge tal fra 2022.[12] Svenskerne er meget opmærksomme på klimaet og er i stigende grad bekymrede over klimaforandringerne og konsekvenserne deraf. To ud af tre indbyggere i Sverige er af den opfattelse, at politikerne skal gøre mere for at begrænse klimaforandringerne, og mere end halvdelen af indbyggerne føler, at der skal sættes et loft over den samlede udledning af drivhusgasser i Sverige.[13] Bekymringen hos ældre (65-79 år) er især steget de seneste år, men omkring 63 % af dem tænker på klimaforandringer og drivhusgassernes effekt i hvert fald en gang om ugen. Mange miljø- og klimagrupper er aktive i Sverige, men der er blevet stiftet bemærkelsesværdigt mange nye det seneste år.[14] Bevidstheden om klimaændringer i Sverige ser ud til at være lige så stærk blandt unge og gamle, men Greta Thunberg har haft en enorm indflydelse i sit hjemland. Det, der begyndte som en enkeltmandsstrejke i 2018, er i dag blevet til *Fridays for Future (Fredage for fremtiden)*, en international social bevægelse, der sætter fokus på klimaspørgsmål og de handlinger der skal tages på området. Greta er inspirationen og kilden til mange af de svenske klimagrupper, som vil blive behandlet nedenfor, men mange af disse grupper deler den samme ideologi og mødes om fredagen for at protestere mod klimaforandringer og regeringens passivitet.

2.3.1 Grandparents for Future

Organisationen Bedsteforældre for fremtiden i Sverige tæller omkring 850 personer. De arrangerer varierende arrangementer, både on- og offline, bl.a coaching, demonstrationer, forskelligartede foredrag og undervisning. Gruppen mener, at ordene bedstefar og bedstemor har en særlig værdi til at understrege ældre generationers ansvar for den verden, som deres efterkommere vil overtage og leve i. De støtter Greta Thunberg og *Fridays for Future.*[15]

2.3.2 Grandmas for Future

Grandmas for Future er en lille gruppe på 20 personer i Katrineholm i Södermanland, sydvest for Stockholm. Medlemmer af gruppen føler, at klimastrejker er vigtige, fordi politikerne ikke gør nok for at opfylde målene i Parisaftalen. De synes, det er positivt, at der er strejker over hele verden, men de vil også gerne vise det samme hjemme i Katrineholm. De fokuserer på at protestere i deres hjemby for at reducere CO2-fodaftrykket ved lange rejser.[16]

[11] Naturvernforbundet (2023).
[12] Knoema (2022d).
[13] Gustaf Lind (2022).
[14] Sofie Björck (2022).
[15] Grandparents for Future (2023) .
[16] Grandmas for Future (2022).

2.3.3 Gretas Gamlingar

Gretas Gamlingar er en miljøbeskyttelsesorganisation med et sted i mellem 1.300-2.500 medlemmer. Organisationen er en platform for ældre mennesker, der vil vise, at de brænder for Sveriges klimaforpligtelser. Organisationen deltager i klimaforbedring og ønsker at vise, at unge og ældre har fælles prioriteringer på klimaområdet. Gretas Gamlingar er med i Fridays for Future, hvor de mødes en gang om ugen og protesterer over politikernes passivitet vedrørende klimaet.[17]

2.3.4 Grand Panthers

The Grand Panthers er en organisation som blev stiftet i 2011 af ægteparet Doris og Lars, der blandt andet mødes den sidste onsdag i måneden og går i „strøm" fra Rosenbad i Stockholm over til det svenske parlament og protesterer mod regeringens passitivitet i klimaindsatsen[18]. De kalder det ikke demonstration, men de deler oprigtig bekymring (eller vrede) over, at fremtiden for alle børn og børnebørn er ved at gå tabt. Alene eller i små grupper under protesterne bærer de skilte med billeder af deres børnebørn med klimaslagord under. Organisationen har ikke en bestemt leder, men der roteres, hvor nogle afgår, og andre erstatter dem. Folk fra gruppen forsøger at møde politikere så ofte de kan, for at dele deres bekymringer om klimaspørgsmål. De deler netværk med KlimatSverige, Fridays for Future, Klimatsvaret og Våra barns klimat, som alle er organisationer, der tager fat i klimaspørgsmålet.

Grand Panthers er også en del af et europæisk netværk af ældre mennesker involveret på klimaområdet (se senere).

2.4 Danmark

Der bor omkring 5,8 millioner mennesker i Danmark, hvoraf 20,5 % er 65 år og ældre ifølge tal fra år 2022.[19] Bæredygtighed ser ud til at være meget vigtig for de ældre generationer af danskere.[20] I en undersøgelse blandt over 1.000 danskere på 60 år og derover, viste det sig, at over 60 % er meget interesserede i klimaspørgsmål og bæredygtighed og gerne vil gøre deres del for at reducere forureningen. Omkring 76 % af de adspurgte var bekymrede over klimaændringernes indvirkning på fremtidige generationer.

2.4.1 Bedsteforældrenes Klimaaktion

Bedsteforældrenes Klimaaktion er en græsrods- og aktivistbevægelse, som samler modne mennesker i alderen 50+, som er bekymrede for hvilken verden de efterlader til fremtidige generationer. Bevægelsen søger at udbrede kendskabet til de rigtige beslutninger angående klima og presse politikerne til at tage ansvar og reagere hurtig og effektiv i grøn omstilling. Gruppen mødes regelmæssigt i ni byer over hele Danmark, hvor de samles for at protestere mod klimaforandringerne, samt deltager i kurser og undervisning om klimaspørgsmål og afholder varierede arrangementer.[21]

Bedsteforældrenes Klimaaktion er en del af et europæisk netværk af ældre involveret i klimaspørgsmål (se senere).

2.4.2 Sammen om verdensmål

Sammen om verdensmål er et projekt af 30 biblioteker i Danmark, der har til formål at engagere mennesker over 60 i arbejde til gavn for FN's bæredygtige udviklingsmål. Projektet er finansieret af VELUX FONDEN og startede i februar 2021 og afsluttes i december 2023. Der tilbydes aktiviteter på udvalgte biblioteker, hvor beboerne kan være med til at udvikle ideer og løsninger i deres egen by, der falder ind under verdensmålene. Formålet med aktiviteten er, at deltagerne bliver aktive aktører i den lokale påvirkning af verdensmålene.

[17] Gretas Gamlingar (2023).
[18] Grand Panthers (2022).
[19] Knoema (2022a).
[20] Line Marie Sommer (2021).
[21] Bedsteforældrenes Klimaaktion (2023).

Projektet er også designet til at øge trivslen og livskvaliteten for målgruppen, hvor mennesker kan bruge deres egne talenter i et nyt samfund, samtidig med at projektet skal fremme den aktive og fællesskabsskabende rolle for 60-årige og over.[22] Nu hvor projektet nærmer sig sin afslutning, har det fået meget positiv omtale i Danmark, og der er skrevet to detaljerede håndbøger for biblioteksmedarbejdere om, hvordan man mobiliserer borgere til at lave projektarbejde til gavn for verdensmålene på bibliotekerne. Begge håndbøger kan med fordel bruges af personer udenfor sektoren.

2.5 Grønland

Der bor omkring 56.000 mennesker i Grønland, heraf ca. 9,8 % på 65 år og derover ifølge tal fra år 2023.[23] Der blev taget kontakt til Ældre Landsforeningen i Grønland og medlemmer af netværket af de ministerier, der har ansvaret for dette projekt. Herefter kontaktede Grønlands Ministerium for Landbrug, Selvhjulpenhed, Energi og Miljø også relevante parter i det pågældende land, som kunne have kendskab til ældres arbejde med klimaspørgsmål eller miljøspørgsmål generelt. Der er ikke modtaget svar på disse meddelelser, hvilket formentlig kan tolkes som, at der i Grønland ikke er nogen organisationer af ældre, der arbejder med klimaspørgsmål, og at der ikke er kendte personer i gruppen af ældre grønlændere, der har helliget sig dette emne.

2.6 Færøerne

Der bor omkring 54.000 mennesker på Færøerne, hvoraf 17,9 % ifølge tal fra 2021 er 65 år og derover.[24] Ved udarbejdelsen af denne opsummering blev der ikke fundet oplysninger om ældreorganisationer som er aktive på klimaområdet på Færøerne. Færøernes ældreforening (Landsfelag Pensjónista) blev bl.a. kontaktet, hvor det blev bekræftet at der ikke er grupper for seniorer i klimaforhold. Der er ganske vist ældre, som er aktive i miljøspørgsmål inden for naturfredningsorganisationer, men der er ingen særlige organisationer eller grupper for aldersgruppen der er tale om. Færøernes Natur- og Miljøforening har indtil videre ikke tilbudt en særlig gruppe til denne aldersgruppe, men under udarbejdelsen af dette resumé blev det klart, at foreningen er meget interesseret i at etablere en sådan gruppe.

2.7 Finland

Der bor over 5,5 millioner mennesker i Finland, hvoraf 23,3% er 65 år og ældre ifølge tal fra 2022.[25] I en undersøgelse foretaget af Den Europæiske Investeringsbank i 2021 viste det sig, at 73 % af finnerne på 65 år og derover mener, at klimaændringer og deres konsekvenser er den største udfordring for menneskeheden i det 21. århundrede.[26] Det er interessant at se, at 49 % af de adspurgte mente, at de var mere bekymrede over klimasituationen end landets regering. Desuden mente 49 %, at landet ikke vil kunne reducere sine CO_2-emissioner inden 2050, som lovet i Paris-aftalen. Omkring 70 % af dem, der deltog i undersøgelsen, sagde, at de gik ind for strengere foranstaltninger fra regeringens side for at fremtvinge ændringer i folks adfærd (7 % mere end i en lignende undersøgelse året før).

2.7.1 Aktivistimummot

Activist Grannies er et netværk af finske bedstemødre (og nogle bedstefædre), hvis mål er at bekæmpe klimaændringer og beskytte naturen. Disse er ikke offentlige organisationer, har ingen medlemsregistre, opkræver ingen medlemskontingenter og opererer 100 % på frivillig basis.

Flere bedstemødre engagerede sig i 2019 og stiftede Aktivistimummot. Formålet med bevægelsen er at påvirke fremtiden for både deres egne børnebørn og verdens børnebørn. En voksende, tværfaglig gruppe af

[22] Sammen om verdensmål (2021).
[23] Statista (2023).
[24] The Global Economy (2021).
[25] Knomea (2022b).
[26] European Investment Bank (2021).

bedstemødre arbejder hen imod dette mål og de unikke temaer (#visdom og #håb) defineret af de stiftende bedstemødre. Gruppen arrangerer forskellige arrangementer og lægger også mange kræfter i undervisning på gruppens hjemmeside, Facebook-side og Twitter. En ledergruppe på femten til tyve personer organiserer og koordinerer gruppens aktiviteter, mens følgerne på Facebook tæller omkring 6.000-7.000. På gruppens hjemmeside står der "*Vi er heldige, fordi vi bor i et land med den bedste uddannelse i verden og derfor også de bedst uddannede bedstemødre i verden*".[27]

2.7.2 Ilmastoisovanhemmat

Ilmastoisovanhemmat er en organisation, der overvåger klimaindsatsen både i Finland og internationalt.[28] Organisationens formål er at arbejde for at bremse klimaforandringerne og beskytte den biologiske diversitet, samt at fremme et etisk og miljøvenligt ligestillingssamfund. De ønsker også at støtte børn og unges aktiviteter og fremme retfærdighed mellem generationer. Det er en formel organisation med en udpeget bestyrelse og en formand, sekretær, tolk osv.

Ilmastoisovanhemmat informerer, igangsætter samfundsdiskussioner, organiserer protester og arrangementer af forskellig art og samarbejder med andre organisationer og partier, der sigter mod samme mål. Organisationen har bl.a. en aktiv blogside og en bogklub, hvor de mødes månedligt online og diskuterer månedens bog, som altid omhandler miljøspørgsmål. Organisationen organiserer også forskellige former for protester og bruger skilte på seks sprog. Udover det, er der møder og protester hver fredag udenfor det finske parlament. Organisationen udgiver et internationalt nyhedsbrev på engelsk mindst tre gange om året, med dækning af hvad lignende organisationer i Europa laver. Organisationen opfordrer politikere til at ændre loven angående klimaspørgsmål og er meget aktiv på de sociale medier. Der lægges en stor indsats i internationalt samarbejde og bevidstgørelse i andre lande.

Ilmastoisovanhemmat er også en del af det europæiske netværk af ældre involveret i klimaspørgsmål (se senere).

2.8 Ålandsøerne

På Ålandsøerne bor over 30.000 mennesker, men ved udarbejdelsen af denne opsummering blev der ikke fundet tal for procentdelen af personer på 65 år og ældre i den samlede befolkning. Ålandsøerne har længe været forud for deres tid i miljøspørgsmål. I 2018 satte øens regering et mål om at reducere udledningen af drivhusgasser med 60 % inden 2030 sammenlignet med 2005.[29] De sigter også mod at blive bæredygtige i 2051, hovedsageligt ved hjælp af vindmøller og brintdrevne færger. Ved udarbejdelsen af denne opsummering blev der ikke fundet information om samarbejdet mellem ældre på Ålandsøerne inden for klimaspørgsmål. Der blev taget kontakt til foreningen af ældre borgere i Marehamn, Ålandsøernes hovedsted, men der blev ikke modtaget svar derfra.

[27] Aktivistimummot (2023).
[28] Ilmastoisovanhemmat (2023).
[29] Medium (2020).

3 Det europæiske netværk

Rundt om i verden har de ældre stiftet eller tilsluttet sig klimaorganisationer for at forsøge at påvirke politikken, både regionalt og nationalt. I 2019 vedtog EU den europæiske grønne aftale (e. European Green Deal), som har bl.a. til formål at gøre Europa CO2-neutralt i 2050. Herefter besluttede flere europæiske organisationer af ældre mennesker på klimaområdet at etablere et samarbejdsnetværk, der fokuserer på implementeringen af aftalen med målet om at udveksle information, viden og metoder og samtidig støtte operationer i hele Europa. Samarbejdsnetværket er selvorganiseret, politisk uafhængigt og forbinder mange klimabeskyttelsesorganisationer i de involverede lande[30]. Den danske organisation Besteforeldrenes Klimaaktion, den svenske organisation Grand Panthers, den finske organisation Ilmastoisovanhemmat og den norske organisation Besteforeldrenes klimaaksjon er alle en del af et europæisk netværk. Udover de nordiske lande i det europæiske netværk, findes der organisationer fra andre lande i det kontinentale Europa og fra Storbritannien. Organisationen har holdt digitale møder og udgiver et fælles nyhedsbrev fire gange om året. Den norske forening arbejder i øjeblikket på, at oprette en hjemmeside for netværket, for at skabe en fælles digital platform for disse foreninger. Planen er, at hjemmesiden skal være klar ved udgangen af 2023.

I efteråret 2023 eller foråret 2024 afholdes en konference i Strasbourg, Frankrig, hvor medlemmer af fra det eropæiske netværk fra hele Europa vil mødes og arbejde sammen om at organisere et møde med Kommissionen eller EU's præsident.

[30] European Grandparents for Climate (2023)

4 Konklusion

Andelen af ældre stiger hurtigt i de nordiske lande, og med de synlige effekter af klimaændringer kan vi forvente en stigning i ældres deltagelse i sådanne foreninger og grupper, som er blevet omhandlet her ovenfor.

Det er interessant at se forskellen i fokus hos organisationerne for ældre i de nordiske lande. Landenes forskellige miljø, størrelse og placering har formodentlig stor indflydelse på hvilke emner vægter højest i det enkelte land. Der er også stor forskel på størrelsen af grupper og organisationer, men denne forskel synes stort set uafhængig af det pågældende lands befolkning. Hvor det i Sverige en en masse mindre organisationer der er ledende på området, er det I Norge bare en enkelt. Selvom der under udarbejdelsen af denne opsummering blev fundet lidt om de ældres klimaarbejde i Grønland, Ålandsøerne og Færøerne, kan det meget vel være, at der foregår en sådan aktivitet i disse områder. Årsagen til manglen på sådanne organisationer eller grupper kan skyldes udspredt eller lav befolkning. Med seminaret i del to af projektet, vil der blive arbejdet på at aktivere deltagere fra de selvstyrende regioner til at fremme mulig etablering af grupper eller foreninger baseret på inspiration fra nabonationernes lignende tankegang.

Den næste del af projektet er at arrangere et seminar i Reykjavík den 27.-28. september 2023. Repræsentanter fra alle de foreninger og grupper, der er omtalt i denne raport, vil blive inviteret, nærmere bestemt ca. to deltagere fra hvert af de nordiske lande og en fra uden for Norden, enten for at holde et foredrag eller deltage i en paneldebat. Formålet med seminaret er at skabe en platform for at dele ældres erfaringer på klimaområdet. Vi vil søge personer med erfaring i etablering af foreninger til ældre, der er aktive i klimadebatten eller personer der har erfaring som medlem i sådanne foreninger/grupper. Med dette udvalg forsøges der at fremme at folk kan dele og samle nyttig information og erfaring fra andre, som så kan bruges i deres arbejde i landet når de kommer hjem.

Referencer

Aktivistimummot (2023): *Me mummot haluamme turvata kaikille lapsenlapsille maailman, jossa voi elää*. https://www.aktivistimummot.fi/etusivu#in-english.

Bedsteforældrenes Klimaaktion (2023): *Bedsteforældrenes Klimaaktion*. https://www.bedsteforaeldrenesklimaaktion.dk/home/index.asp.

Besteforeldrenes Klimaaksjon (2022): *Eldre mer bekymra.* https://www.besteforeldreaksjonen.no/2022/02/vi-blir-mer-bekymra/

Besteforeldrenes Klimaaksjon (2023): *Barnas klima – Vår sak*. https://www.besteforeldreaksjonen.no.

De Frivilliges Hus (2022): https://frivillighuset.dk/flere-aeldre-laver-frivilligt-arbejde-2.

European Grandparents for Climate (2023): *About*. https://beste-brev.linux2.frameworks.no/

European Investment Bank (2021): *70% of Finns in favour of stricter government measures imposing behavioural changes to adress climate emergency.* https://www.eib.org/en/press/all/2021-374-70-of-finns-in-favour-of-stricter-government-measures-imposing-behavioural-changes-to-address-the-climate-emergency.

GALLUP (2022): *Umhverfisráðstefna GALLUP. https://www.gallup.is/nidurstodur/frodleikur/*

The Global Economy (2021): *Faroe Islands: Population 65 and above.* https://www.theglobaleconomy.com/Faroe-Islands/elderly_population/

Grand Panthers (2022): *Rädda klimatet för barnbarnen*. https://grandpanthers.se.

Grandmas for Future (2022): *GranmasForFuture.* https://www.facebook.com/groups/GrandmasForFuture.

Grandparents for Future (2023): *Grandparents for Future #grandparentsforfuture*. https://www.facebook.com/groups/680698432327315.

Gretas Gamlingar (2023): *Gretas Gamlingar*. https://www.facebook.com/gretasgamlingar.

Gustaf Lind (2022): *Krig tar focus från klimatet – men klimatoron ökar hos äldre*. https://www.wwf.se/pressmeddelande/krig-tar-fokus-fran-klimatet-men-klimatoron-okar-hos-aldre-4221150.

Háskóli þriðja æviskeiðsins (á.á): *Lifðu lífinu*. https://u3a.is.

Ilmastoisovanhemmat (2023): *Isovanhemmat vaativat ilmastotekoja!* https://ilmastoisovanhemmat.fi.

Knoema (2022a): *Denmark - Population ages 65 years and above as a share of total population*. https://knoema.com/atlas/Denmark/Population-aged-65-years-and-above.

Knomea (2022b): *Finland – Population ages 65 ans above as a share of total population*. https://knoema.com/atlas/Finland/Population-aged-65-years-and-above.

Knoema (2022c): *Iceland – Population ages 65 years and above as a share of total population*. https://knoema.com/atlas/Iceland/Population-aged-65-years-and-above.

Knoema (2022d): *Sweden – Population ages 65 and above as a share of total population*. https://knoema.com/atlas/Sweden/Population-aged-65-years-and-above.

Landssamband eldri borgara (2021): *Um LEB*. https://www.leb.is/um-leb.

Line Marie Sommer (2021): *De ældre går op i klimaet og deres erfaringer kan ændre verden*. https://www.verdensmaal.org/nyheder/%C3%A6ldre-over-tres-kan-og-vil-forandre-verden.

Medium (2020): *The little archipelago that could: how Åland's climate actions can inspire us all*. https://medium.com/wedonthavetime/the-little-archipelago-that-could-how-%C3%A5lands-bold-climate-actions-can-inspire-us-all-b1494a33dd23.

Naturvernforbundet (2023): *La naturen gå i arv. https://naturvernforbundet.no/*

Sammen om verdensmål (2021): *Sammen om verdensmål – på biblioteket*. https://www.xn--sammenomverdensml-orb.dk.

Sofie Björck (2022): *Landets äldre sörjer klimatet*. https://www.miljomagasinet.se/index.php/2022/10/14/landets-aldre-sorjer-klimatet.

Statista (2023): *Population of Greenland 2023, by age group*. https://www.statista.com/statistics/805710/population-of-greenland-by-age-group.

Trading Economics (2021): *Norway – Population ages 65 and above (% of total)*. https://tradingeconomics.com/norway/population-ages-65-and-above-percent-of-total-wb-data.html.
Vinir íslenskrar náttúru (2022): *Um Vín.* https://natturuvinir.is/about/